

UNVAN MI? ÜNVAN MI? YOKSA TÜRKÇEMİZİ BİLİNÇLE İŞLEMELİK Mİ?

Saffet CAN *

*“Türkçem
Benim ses bayrağım!”*

F. H. Dağlarca

“Türkçenin, bugün ‘kültür dilleri’ diye nitelediğimiz dillerin çoğundan eski, köklü bir dil olduğu düşüncesindeyim. Bizim en eski yazılı dil ürünlerimiz, aynı zamanda yazın ürünlerimizden saydığımız Orhun Yazıtları’dır. Bu yazıtlarda çok gelişmiş, sanatlı ve uzun bir gelişme dönemini geride bırakmış izlenimini veren bir dil çıkıyor karşımıza. Ayrıca bu dil arı bir dildir. Yabancı öğeleri çok az bir dildir. Türkçe anlatım olanakları çok geniş, anlatım yolları çok değişik olan güçlü bir dildir. Anadolu’da gelişen dilimizde, yabancı etkilerle ve değişik etkenlerle Türkçenin bu anlatım olanakları izlenmemiştir. Örneğin Arapça ve Farsçanın sözcüklerini alıp, benimsemek gibi bir tutum içine girilmiştir. Bunun sonucunda, Dil Devrimi’ne gelinceye kadar, Türkçesi olan hem de Türkçesi canlı bulunan birçok ögenin bırakıldığını, unutulduğunu; yerine yabancı öğelerin alındığını görüyoruz. Büyük Atatürk’le girdiğimiz uygarlığa yönelme savaşımızda dilde değişiklik kaçınılmaz bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır. Yaşa yıştaki değişiklik; yeni birçok kavramın girmesini, bunlara yeni karşılıklar bulunmasını, bu işlemin de Türkçenin olanaklarından yararlanılarak gerçekleştirilmesini gerektirmiştir. Kaldı ki, Türkçemiz sınırsız denecek kadar anlatım olanakları olan bir dildir.”¹

* Avukat İstanbul Barosu.

¹ Prof. Dr. Doğan Aksan, Bkz., A. Binyazar, M. Öztekin; *Yazın ve Bilim Dilimiz*, Türk Dil Kurumu, 1978.

Soru: *“Mahkemelerde yargıçlarımızın, avukatlarımızın kullandıkları sözcüklerin söylenişi çok zor. Hem de bu sözcüklerin anlamını kavrayamıyoruz.”*²

Yanıt: *“Mahkemelerimizde kimi yargıçların, avukatların eski, ağdalı hukuk dilini kullandıkları doğrudur. Ama bunun yanında birçok yargıcımızın, sözgelişi, Yargıtay’ın, Anayasa Mahkemesi’nin kararlarında arı Türkçe kullandıkları da bir gerçektir.*

*Aslında Anayasamız, kendi diliyle yargıçlara ve yasalara yol göstermiştir. Bizim eski Teşkilât-ı Esasiye Kanunu’nun dili %25 Türkçedir. Ama Anayasamızın dili %70 Türkçedir.”*³

*“Ne yazık ki biz şimdiki halde bir dil dilencisiyiz. Kâh Acemlerin ve hele şimdi de Frenklerin kapılarını çalarak sözcük ve kural sadakası dileniyoruz. İşte bu dilencilik rezaletinden kurtulmak için kendi dilimizin düzeltilmesini gene kendi dilimizin içinde aramalıyız”*⁴ diyen Ahmet Mithat Efendi ise, bu sorunun çözümünde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini ta 1880’lerde açıklamıştır.

Ne var ki günümüzde de Türkçemiz, özellikle bir yabancı dili çat pat öğrenenlerin kullandığı yabancı sözcüklerin saldırısına uğramakta, çok eskiden dilimize girmiş olanlarını bir yandan atmaya çalışırken yeni yeni yabancı sözcükler gereksizce karşımıza çıkartılmaktadır. Yabancı kökenli sözcükler girdikleri dile kurallarını da yanında getirirler. Örneğin, *“Teşkilat-ı Esasiye”* biçimindeki bir ad tamlaması Türkçemizin özüne aykırıdır. Yine *‘kanunî faiz’* adlandırmasında olduğu gibi Türkçemizin özünde, ilgi (nispet) ekini adın sonuna getirip o adı sifata dönüştüren ne bir kural ne de böyle bir uzun ‘î’ sesi yoktur. Bu adlandırmayı *‘yasal faiz’* biçiminde söylersek ancak Türkçemizin özüne uygun bir anlatım yapmış oluruz. Bu nedenle *‘Teşkilat-ı Esasiye’* adlandırması özel anlatımlar dışında dilimizde kullanılmadığı gibi *‘kanun’* sözcüğünün de dilimizde kullanımına artık gerek yoktur. Anlatım ve yazım bozukluğu yapmama düşüncesiyle, *‘kanunî’* sıfatının şapkalı ‘î’ ile mi yoksa düz ‘i’ ile mi yazılması gerektiği ikilemi de böylece

² Ankara Radyosu’nda, 7 Ocak–4 Nisan 1975 tarihleri arasında yayınlanan *“Dilimiz”* adlı izlenceyi sunanlara bir dinleyicinin gönderdiği soru. Bu yayındaki konuşmalar yukarıda adı geçen yapıtta bulunmaktadır.

³ Ömer Asım Aksoy, bkz., a. g. y.

⁴ A. Binyazar, M. Öztekin, bkz., a. g. y.

ortadan kalkmış olur. Yasaların kimilerinde, bu yasaya ek bir anlam katmayan, 'hakkında' ögesinin kullanılması yasa adlandırmalarındaki biçim birliğini de bozmaktadır. Bu nedenle "Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizi Hakkında Kanun" adlandırması yerine 'Yasal Faiz ve Direnim Faizi Yasası' denmesi günümüz Türkçesine daha uygun düşmez miydi? Türk Ticaret Yasası ve Türk Borçlar Yasası tasarılarında 'direnim' terimi yerine 'temerrüt' sözcüğünün kullanılması güzel Türkçemize hiç de yakışmamıştır. Yüksek Yargıtay'ın kararlarında başarıyla kullanılan 'direnim' sözcüğünün yasa terimi olması için bir elli yıl daha mı beklememiz gerekecek yoksa.

UNVAN MI? ÜNVAN MI?

Türk Ticaret Yasası Tasarısı için "m. 39 vd. da hep 'unvan' şeklinde bir yazılışa rastlanmakta ise de, uygulamada ve bazı sözlüklerde 'unvan' biçiminde yazılmaktadır"⁵ diyen eleştiri çok yerinde olarak Türkçemizin önemli bir sorununu ortaya koymaktadır. Bu saptama dilimiz açısından irdelendiğinde 'unvan', 'u' ile mi yoksa 'ü' ile mi yazılırsa daha uygun olur sorunu karşımıza çıkmaktadır. Türkçe sözlüklerde bu sözcüğün 'unvan', 'ünvan', 'unvân', 'ünvân' olarak dört değişik biçimde yazıldığı görülmektedir. Saygıdeğer Hirsch'in saptamalarına göre⁶ Türkçemizde 'ü' seslisinin "özel bir anlamı" olduğunu var saysak bile, 'unvan' sözcüğünün tek biçimde yazılması ve söylenmesi, ünlü uyumu kuralı da göz önüne alındığında, oldukça zor görünmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde 'unvan' yazılışıyla verilen Arapça kökenli bu sözcüğün anlamı; "Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san"⁷ olarak açıklanmaktadır.

Ticaret hukukumuzda 'unvan' sözcüğü 'ticaret unvanı' teriminde geçmektedir. Türk Ticaret Yasası 41-54. maddeleri ticaret unvanına ilişkin kuralları ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Kısacası bu sözcüğün doğru kullanımı ticaret hukuku ve uygulaması açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Yazımı tartışmalı, yabancı

⁵ Bkz., Doç. Dr. M. Bahtiyar, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Dili...", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sayı 61, Kasım/Aralık 2005.

⁶ Bkz., Ernst E. Hirsch, *Anılarım*, TÜBİTAK.

⁷ Bkz., *Türkçe Sözlük*, TDK.

kökenli bu sözcük yerine; Kaşgarlı Mahmut'un *'Divan'*ında "*sayma, itibar*", günümüz Türkçe sözlüklerinde ise "*1. Ün, şan, şöhret. 2. Saygı veya belirtme sözü, unvan*"⁸ anlamlarına geldiği belirtilmiş olan *'san'* sözcüğünün kullanılması gerektiği kanısındayım. Ayrıca ticaret hukuku terimi olarak *'san'* sözcüğüne, benzer anlamlar da yükleyerek bu sözcüğü sözlüklerin karanlık sayfalarından aydınlığa çıkartabiliriz. Ticaret hukuku uygulamalarında tacirler için ticaret unvanlarının kullanılması gerektiğinden bu bilim dalı için san (unvan) teriminin ayrı bir önemi vardır.

Fransızcada *'nom'*, İngilizcede *'name'* sözcükleri, kullanımına göre kişinin adı, soyadı veya unvanı anlamına gelebilmektedir.⁹ Oysa bu sözcükleri Türkçeye çevirirken bir tek sözcüğün karşılığı olarak bazen *'ad, soyadı veya unvan'* sözcüklerinin üçünü de belirtmek gerekmekte, zengin Türkçemizin yeterince işlenememiş olması nedeniyle de bu durum bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

*"Ne adını sanını, ne kalıbını kıyafetini, ne de oturup kalkmasını... beğenirdim"*¹⁰ anlatımıyla çok değerli yazarımız Y. K. Karaosmanoğlu, *'san'* sözcüğünü soyadı anlamına da gelebilecek biçimde kullanmıştır. Günümüz Türkçesinde *"adı, sanı belli değil"* biçimindeki anlatımlarda, *"Sanlı"* olarak da özel adlarda kullanılmaktadır *'san'*. Bu sözcüğün ticaret hukuku terimi olarak *'ad, soyadı veya unvan'* anlamına gelebilecek biçimde kullanılmaya çok uygun olduğu kanısını taşımaktayım. Örneğin: *"Ödeyecek olan kişinin ad ve soyadı"* biçimindeki bir anlatım her tacir için *'unvan'* kavramını vermediğinden ticaret hukuku açısından eksik bir anlatım olmaktadır. *'Ad, soyadı veya unvanı'* anlamını verebilmek

⁸ Bkz., *Türkçe Sözlük*, TDK.

⁹ Kaynağın Fransızca metninde "nom", İngilizcesinde "name" olarak geçen bu sözcüklerin kökeni Sanskritçeye kadar uzanmaktadır. Türkçemizdeki Farsça kökenli *'nam'* ile Almandadaki *'name'* de aynı kökten gelmektedir. Ne var ki bu sözcüklerin Fransızca ve İngilizcede kullanım alanları oldukça geniştir. Örneğin bu sözcükler, her iki dilde de genel olarak ad; Fr. *'nom, prénom'*, İng. *'name, first name'* biçimleriyle gerçek kişinin adı; Fr. *'nom, nom de famille'*, İng. *'family name, last name, surname'* biçimleriyle soyadı; Fr. *'nom commercial, nom social'*, İng. *'name of a firm'* biçimlerinde *'san'* (unvan); kaynaktaki Fr. *"le nom de celui qui doit payer"*, İng. *"the name of the person who is to pay"* biçimindeki kullanımlarda *'ad, soyadı veya san (unvan)'* anlamlarına gelebilmektedir. Bkz., *Dictionnaire Moderne, Français-Anglais, Anglais-Français*, Larousse, Collection Saturne, 1979; *İngilizce-Türkçe Sözlük*, H. Atalay, TDK, *Fransızca Türkçe Sözlük*, T. Saraç, Adam; *Grand Larousse*.

¹⁰ Bkz., *Türkçe Sözlük*, TDK.

amacıyla bu üç sözcük yerine Türkçede de tek bir sözcük olarak 'san' sözcüğünü, "Ödeyecek olan kişinin sanı" biçimindeki anlatımlarda kullanabiliriz. 'San'ın bu anlama geldiği ya ilgili yasa maddesi içinde ya da gerekçesinde belirtilebilir. "Ticaret sanı ve işletme adı" biçimindeki bir anlatımda ise 'san'ın yalnızca unvan anlamına geldiği açıktır. Başka bir örnek: Avukatlık Yasası madde 55- "Avukatların iş elde etmek için, reklâm sayılabilecek her türlü teşebbüs ve harekette bulunmaları ve özellikle tabelalarında ve basılı kâğıtlarında avukat sanı ile akademik sanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır" biçiminde yazıldığında san sözcüğünün unvan anlamında olacağı apaçıktır. Ayrıca san sözcüğünü bu anlamlarıyla kullandığımızda, unvan sözcüğünün 'u' ile mi yoksa 'ü' ile mi yazılması gerektiği tartışması da anlamını kendiliğinden yitirir.

Bu anlatılanlar ışığında Türk Ticaret Yasası Tasarısı 671. maddesinin, san sözcüğü kullanılarak daha uygun bir Türkçe ile kaynağa uygun çevirisi:

MADDE 671 - Poliçe;

a) senet metninde "poliçe" terimini, senet başka bir dille yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan terimi,

b) belirli bir tutarın ödenmesi konusunda kayıtsız koşulsuz havaleyi,

c) ödemesi gereken kişi (ödeyici)nin sanını (ad, soyadı veya unvanını),

d) vadeyi,

e) ödemenin yapılması gereken yeri,

f) kime veya kimin emrine ödenecek ise onu sanını,

g) düzenlenme tarihini, yerini ve

h) düzenleyenin imzasını

içerir.

Yukarıdaki maddeye ilişkin olarak Türk Ticaret Yasası Tasarısı'nın 'a' bendinde: "senet metninde 'poliçe' kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmışsa, o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi"

biçiminde bir anlatım kullanılmış. Bu anlatım biçimi ilk bakışta doğru gibi görünmekte, ne var ki Türk hukukunda ‘*poliçe*’ bir tek sözcük ile adlandırılmış olsa da, gerek Fransız hukukunda “*lettre de change*” gerekse İngiliz hukukunda “*bill of Exchange*” biçimlerinde, sözcük ile değil sözcüklerle adlandırılmıştır. Nasıl ki hukukta azın içinde çok yok ise, dilde de tekil anlamdaki bir sözcükle çoğul kavramı verilemez. Kaynağın hem Fransızca, hem de İngilizce metninde hem tekil, hem de çok sayıda sözcükten oluşan adlandırmaları da kapsayan bir öge kullanılmıştır. Bu nedenle bu madde çevirisinde kaynağın İngilizce metnine uygun olarak ‘*terim*’ sözcüğünün kullanılması uygun görülmüştür.¹¹

SON SÖZ

Günümüz Türkçesinin hukuk dilindeki Türkçe kökenli sözcükler oranının yüzde 25’lerden yüzde 70’lerin üzerine çıkmış olması, ülkemizde hukuk bilimini geriye götürmemiş, daha anlaşılır kılmıştır. Bu nedenle dil ile düşünce arasındaki ilişki de göz önüne alındığında, zengin ve güzel Türkçemizin bilinçle işlenmesinde hukukun bilimcileri ve uygulayıcılarına da önemli görevler düşmektedir.

¹¹ Terim kavramı; TDK *Türkçe Sözlük*’ün 1988 baskısında “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı olan söz” diye tanımlanmış iken, bu sözlüğün 2005 baskısında ‘söz’ yerine “kelime” denmiş olmakla, yukarıda açıklanan poliçe adlandırmalarında olduğu gibi, terim kavramı içinde sözcükler (kelimeler) de bulunduğundan çok doğru olan ilk tanımın değiştirilmesi uygun olmamıştır.